“ADAM OLMAK” ADLI KİTAP HAKKINDA

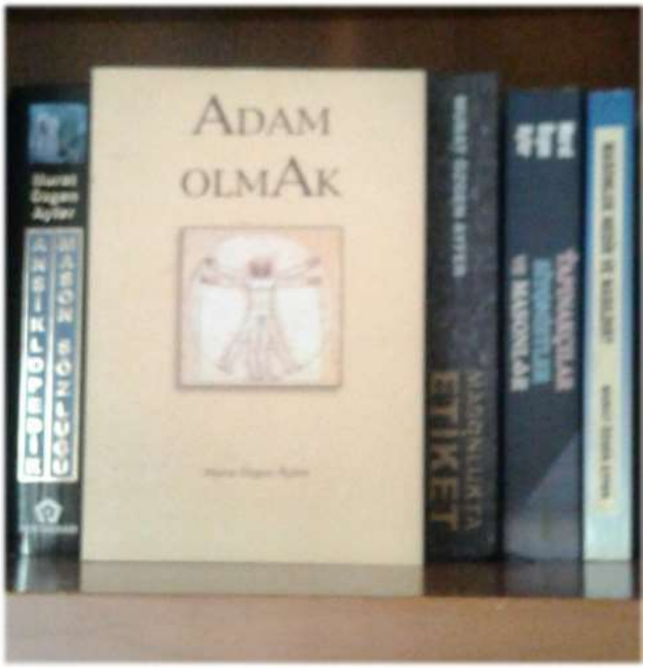

2006

1999 yılında bir kitap yazdım; adını da “Adam Olmak” diye koydum. Bu kitabın kapsamına daha önce yapmış olduğum birçok çalışmayı kattım. Yayımlanmış kitaplarım arasında yer aldı.

Bu kitapta bir kurgu uyguladım. Önce bir otobiyografi kesiti ile başladım; varsayımsal anlatımlarla ve kattığım diğer bazı çalışmalarımın bu kitabın akışına uygun olanlarıyla devam ettim; yine otobiyografiyle bitirdim.

İçeriğindeki bölümlerden birçoğunu, birtakım kişilerin görüşmeleri sırasında geçiyormuş gibi yansıttım. Öyle ki, bunlar bile yaşanmış olaylar gibi oldu. Kişi adları için yer yer anagramlar (adların değiştirilmiş bir tarzda yazılışı), olaylar bakımından birtakım alegorilerin farklı biçimlerini oluşturdum.

Kitabın basılı olarak yayınlanmasından dört yıl kadar sonra, bir özet anlatım yapmam istendi. İşte bu özetleme çalışması ondan ileri geldi. Bu istemleri değişik ortamlarda verdiğim sunumlarla karşılamaya çalıştım.

Aslında o kitabı okumamışsanız, bu yazıyı bir yana bırakıp onu okumanızı öneririm. Bunun için sırasıyla şu bağlantılara bakabilirsiniz.

2. - 3. Bölümler: https://www.academia.edu/106440186/

4. Bölüm: https://www.academia.edu/83248738/

5. - 15. Bölümler: https://www.academia.edu/83172680/

16. - 19. Bölümler: https://www.academia.edu/83360956/

20. - 28. Bölümler: https://www.academia.edu/83172857/

İlk bakışta bu kitabın bir otobiyografi (kişinin kendi yaşam öyküsü) olduğu sanılabilir. Özellikle başlardaki birkaç bölüm ile sonunu birleştirirsek, sanki gençlik çağımdan yakın tarihlerdeki geçmişime dek yaşantımı özetleyerek anlatıyor gibi bir izlenim vermiş olabilirim.

Gerçekten de bu kitapta anlatılan olaylardan bazıları yaşanmıştır. Bazıları ise yaşanmış gibi anlatılmıştır ama aslında kurgudur. Aralarına yer yer yaşanmış olaylar da katılmıştır; onların anlatımında kurgu yoktur. Hatta çok daha geniş ayrıntıları bile vardır.

Çoğu bölümler araştırma ve inceleme sonuçlarına dayanarak oluşturulmuş, bunlara yer yer inceleme ve düşünce ürünleri katılmıştır. Kaldı ki, gerek otobiyografi olan gerekse birer kurgusal öyküden oluşan bölümlerin kapsamında da büyük ölçüde bilgisel anlatımlar hatta yorumlar vardır. Bunları ayıklayıp çıkarmak, bu arada gerek anagramları gerekse alegorileri çözmek, dinleyene (okuyucuya) bırakılmıştır.

Bu girişten sonra, şimdi kitabın kapsamını özetlemeye başlayalım.

* * *

Birkaç sayfa tutan **“Başlangıç”** bölümünde, “orta yaş” döneminden “yaşlılık” dönemine geçişte karşılaştığım duygu ve düşüncelerimden söz ettim. Bunlar, bir bakıma bu kitabın niçin yazıldığını da ortaya seriyor.

Asıl anlatımlarıma, **“Ben Adam Olmam”** başlığı altındaki bölümle başladım.

Haşarı çocuklara “yaramaz” derler. Bu yanlıştır.

Okulda, uslu sayılan çocuk ile haşarı olan birbirinden ayırt edilir. Haşarı çocuk “yaramaz”, uslu denileni ise “yarar” sayılır.

Yaramaz çocuk mutlaka bir işe yarar. Haşarı olmadığı için “uslu” denilen çocuğun beğeni kazanmaktan başka ne işe yaradığı kuşkuludur.

Uslu çocuk öğretmenlerin istediğini, haşarı çocuk kendi istediğini yapar.

Uslu çocuk her dersi çalışır. Haşarı çocuk sevmediği derslere yüz vermez.

Ben çocukluğumda çok haşarıydım. Bazı dersleri sevmezdim. Bunlardan biri de Türkçe dersiydi. Daha doğrusu, sevmediğim dersin kendisi değil, öğretmeniydi.

Bir ara beni köpek ısırmıştı. Bana «Köpeğe bir şey oldu mu?» diye sormuştu.

Sınıfta beni nane şekeri yerken yakaladı. «Yediği naneye bak!» dedi.

Hep üstüme üstüme gelirdi. Aklınca beni uslandıracak, mutlaka kendisine boyun eğdirecek, **adam** edecekti.

Öğretmenim ile aramda geçen birtakım daha başka olayları da anlattım.

Liseyi bitirdikten sonra bir gün bir rastlantı sonucu karşılaştık.

Bana, «Hadi bakalım!... Mezun oldun. Şimdi öp bakayım elimi!» dedi.

Ben de ona «Ben öyle olur olmaz insanların elini öpmem!» dedim.

Buna karşılık o da bana «Sen ileride belki bir gün bir yerlerde mevki sahibi olabilirsin ama **adam olmayacaksın!**» dedi.

İşte zaten kitabın başlığı da bunlar ileri geliyor.

Bir sonraki bölüm **“İdeal Devlet”** başlığını taşır.

Bunu okumaya başladığınızda, yaşam öyküsünün üniversiteden sonra sürdürüldüğü izlenimini edinebilirsiniz. Aslında öyle değildir. Burada otobiyografi, sadece bir kılıf olarak kullanılmıştır. Bu bölümde anlatılanlar, çok yıllar önce vermiş olduğum, eski tarihli bir diğer konferanstan oluşur.

Bu bölümde, tarihte yapılmış olan üç ideal devlet tasarımı anlatılarak karşılaştırılır. Sonunda şöyle denir:

Birer ideal devlet tasarımı kurmuş olan Platon, Thomas More ve Tommaso Campanella, bunu kendi toplumları için düşünmemiştir. İdeal devlet ve bunun kurumlarının, kendi toplumlarında oluşmasını umutsuz görmüşlerdir.

Artık bir ideal devlet ya da bir ideal toplum tasarımı çok dar kapsamlı kalıyor. Bunların yerine **“ideal insanlık tasarımı”** peşinde koşmak gerekiyor.

* * *

Bunu izleyen bölümün başlığı bir garip: **“Karamürsel Sepeti Değil”**

Çünkü burada, işi nedeniyle Karamürsel’den İstanbul’a gelmiş bir adam ile nasıl tanıştığımı anlatıyorum. Adamın adı Rahmi; yapısı bakımından ufak tefek. Fakat dediğim gibi, adam “Karamürsel Sepeti” değil.

Gerçek yaşam öyküleri ile kurgunun iç içe oluşu, kitabın bu aşamasında başlar. Birtakım diyaloglar ve olaylar sanki anılar gibi anlatılır fakat hepsi gerçek değildir. Hangisinin gerçek, hangisinin kurgu olduğunu bulup çıkarmak olasıdır. Dikkatli bir okuyucu bu ayırımı yapabilir. Bu ayırımı yapmayan, hepsini anı sanabilir.

Bu aşamada önemli bir nokta var. Kurgularda “anagram” tekniği kullanılmıştır. Yani her “kişi adı” aslında bir başka kişiyi yansıtır. Rahmi ile Abdürrahim bunların başında gelir. Bilmeceyi çözebilen bunların hepsini çıkarabilir ve ardındaki alegoriye ulaşır. Çözemeyen ise öykü ile yetinecektir.

Rahmi ile tanışma öyküm ilginçtir.

Yedek Subay Öğretmen olarak Van’ın Erciş ilçesinin Kocapınar köyündeydim.

Bir gün, öğrencilerinden birini iyice pataklamıştım.

Öğleden sonra odamın kapısı gümbürdeyerek açıldı. İçeri dalan adam bar bar bağırıyordu: «Ügretmen, sen nediysen, bizim kıroyi döviysen?»

Tabancamı çektim. Şırak diye mermiyi sürdüm. Namlusundan tutup alıp beni vursun diye ona doğru sürdüm. Korktu. Önce lâfını geveledi. Sonra kaçıp gitti.

Ardımdan hakkımda bir dedikodu çıktı.

Ben “şıh ogli” imişim. Tarikat ehli imişim. Bana mermi değmezmiş. Her şeyi bilirmişim.

Hele bir de köy imamının ilkokul diploması alıp maaş bağlanmasına katkıda bulununca, bu da duyulunca, çevredeki her köyde baş üstünde tutuldum.

Bu niteliğimi Rahmi de bir yerden öğrenmiş. Bu tarikat ehli kişiyi merak edip tanışmak istemiş.

İzleyen bölümün başlığı **“Nereden Öğrenmişim”**

Bu bölümdeki anlatımlar baştan sona yaşanmış olaylardan oluşuyor.

Şöyle diyorum:

Bir kuruma başvurmuştum. Bununla ilgili olmak üzere birisi görüşmek üzere beni evine çağırmıştı. Bir sürü soru sordu. Yaşantımı didikledi. Çeşitli konulardaki görüşlerimi anlattırdı.

Konu her nedense müzik sanatına geldi. Bana bir sürü plâk dinletti.

Sonunda müzik konusunda benim ondan daha bilgili olduğum ortaya çıktı.

Peki ama bu nasıl oluyordu?

Bu sorunun yanıtını düşününce, biraz daha geriye gitmek gerekti.

Ortaokulun ikinci sınıfındaydık. Öğretmenimiz Şükrü Arsev, bizi konsere yönlendirmek isterdi. Bunu isteyerek beceremedi ama biz onun gözüne girebilmek amacıyla konsere gitmeye başladık.

Kısa bir süre sonra da klâsik müziğin bağımlısı olup çıktık.

Hey gidi Şükrü Bey hey!... Eli öpülesi adamdı.

Bölümün tüm iletisi şu son tümcede… Ancak bu bölümün içinde sözü edilen bir başka “eli öpülesi adam” daha var. O da, yapıtları asıl ölümünden sonra değerlendirilmiş olan, resim öğretmenimiz Eşref Üren…

* * *

Bundan sonraki bölüm ise yine eskiden yapmış olduğum bir çalışmanın bu kitaba göre uyarlanışı... Konu başlığı **“Düşünmek Ama Niçin”**. Kapsamı ise baştan sona düşünce özgürlüğü ile özgür düşünce. Tanımlar, tarihçe, karşılaştırmalar, yorumlar.

Şöyle bir paragraf alalım:

Bir insanın, hiçbir etki, baskı ve koşullandırma altında olmadan, salt kendi istem ve buyrultusuyla serbestçe düşünebilmesine “düşünme özgürlüğü” deniyor.

Düşünme özgürlüğünü verimli bir biçimde kullanan insan özgür düşüncesini oluşturur.

Tarih boyunca her insanın düşünmede özgür olduğu, hiçbir gücün buna engel olamayacağı söylenmiş, *«İnsan, doğal olarak, istediğini düşünmekten, düşüncelerini açığa vurmadığı sürece alıkonulamaz.»* denmiştir.

Acaba gerçekten de öyle mi?

Bu görüşte düşünme özgürlüğünün etkilenebileceği, hatta sınırlandırılabileceği, açıkça değil ama dilin arkasında saklı olarak belirtiliyor. Eğer kişinin açıklayacağı düşünceler birtakım kimselerce beğenilmez ya da uygun görülmezse, onun bundan böyle istediğini istediği gibi düşünmesine engel olunabileceği sezdiriliyor.

Belki önce genel olarak “özgürlük” konusu işleyip sonra düşünce özgürlüğü üzerinde durmak daha uygun olurdu. Ben bunun tersini yaptım.

Bir sonraki bölüme **“Özgürce Özgürlük”** başlığını koyarak özgürlüğü enine boyuna inceledim. Burada kullandığım bazı tümceleri diğer çalışmalarımda da görebilirsiniz.

Genel olarak özgürlük nasıl bir şey? Bireysel mi toplumsal mı?

Özgürlüğün sınırları var mı?

Yoksa sınırı olunca özgürlük artık özgürlük olmaktan çıkar mı?

Kimileri, kendi özgürlüklerinin sınırlarını olasıya genişletmek, tutkularını doyuma ulaştırabilmek için başkalarının özgürlüğünü kısıtlamaya girişir. Yeterince özdeksel güç elde edince, bu gücü koruyup egemenliğe dönüştürmek için halk kitlelerini özgürlükten olabildiğince yoksun etmeye yönelir.

Özgürlük ve insan hakları birbiriyle örtüşüyor ama tutkular hep buna karşı bir engel oluşturuyor.

Yine yaşamdan bir kesit:

Birisi diğerine sormuş: «Tarih boyunca gelmiş geçmiş ünlüler, fatihler krallar, imparatorlar sence şimdi nerede?» Beriki, «Toprağın bir buçuk metre altında.» diye yanıtlamış.

* * *

Özgürlükten sonra doğal olarak **"Birin Bire Eşitliği"** başlığı altındaki bölüm geliyor.

Bu bölümden şöyle birkaç özet paragraf alalım:

Özgürlük "bedava" değildir. Bunu kullanmanın bir bedeli vardır. Bu bedel eşitliktir. Her onurlu özgür insan, bu bedeli ödemeyi yani eşitliği gözetmeyi de bilmelidir.

İnsanlar, başkalarıyla aralarındaki farklar her ne olursa olsun "eşitlik" kavramı üzerinde söz etmekten pek hoşlanmaz. Üstelik bu durum, toplumlarındaki "eşitsizlik olgusu"ndan en çok etkilenen, en çok zarar gören, ezilen ve haklarından yoksun edilenler için bile böyledir. Eşitliği, onların yerine başkaları savunur.

İnsanların eşit olmasını kendi çıkarlarına aykırı görenler, hemen her toplumda çağlar boyunca diğer insanları da bu kavramdan uzak tutmayı, bunu yadırgamalarını sağlamıştır. Eşitliğin yalnızca matematikte geçerli olduğunu ileri sürmüş, tanımını salt niceliksel olarak yapmakta diretmişlerdir. Oysa eşitlik, niceliksel olmaktan önce kesinlikle bir niteliktir. İnsanlar arasında, toplumsal ve siyasal bakımdan ayırım olmamasıdır.

Her insan dünyaya insanlığın bir öğesi, bir diğer insanın benzeri olarak gelir. Hiç kimsenin alnına doğuştan sosyal bir nitelik, bir unvan, bir üstünlük, özgürlük ya da kölelik, bir ayrıcalık ya da yoksunluk damgası vurulmamıştır. İki insan arasında doğduklarında görülebilecek tek farklılık, cinsiyet bir yana bırakılacak olursa, ancak dış görünümünden açıkça belli olabilen ırklarıdır. Bu belirgin farklılık da tarih boyunca ırkların eşitsizliğinin kanıtlanabilmesi uğrunda kullanılmıştır.

Bundan sonra gerçek yaşantıdan anlatımlar giderek azalıyor. Bunun yerini daha ağırlıklı olarak kurgusal öyküler alıyor.

Bu bağlamdaki ilk bölümün başlığı **"İstemler... Beklentiler"**.

Bu bölümde irdelenen temel konu, insanın yaşamı sırasındaki istemlerinin bir türlü gerçekleşemediğini görerek karamsarlığa düşmesi, kendisini artık yaşamın sonuna yaklaştığını görüp istemlerinin gerçekleşebileceğine ilişkin umudunu yitirmesi… Bir tür bunalım sayılabilir.

Bir tanıdığım bana çok yıllar önce bir bilge kişinin kendisine verdiği bir öğüdü aktarmıştı. *«Ölmekten sakın korkma, ölememekten kork.»*

Buna karşın "ölümsüzlük" gerçekleşse ne olur? Bu dünya günümüzde olduğundan çok daha yaşanılmaz bir hale girer. İşte belki öyle bir durumda ölümün güzelliğinin ve yararının farkına varır, yaşamımızda yapacak hiçbir işimiz kalmadığında artık ölebilmek için yalvarıp yakarmaya başlardık.

O zaman hızla uzaya açılmak, yaşama elverişli başka dünyalar bulmak, oralara göçmek kaçınılmaz olurdu. Zenginler gider, yoksul olanlar kalırdı.

Belki de zenginler burada kalmak ister, ne yapıp edip yoksul olanları gönderirlerdi. Böylece "yoksulluk" diye bir şey kalmazdı.

Yoksulluk diye bir şey olmayınca zenginlik de olmazdı. Zenginler yoksulları gönderdiklerine pişman olurdu.

Bu konuda tek yetkili ben olsam, bu dünyada sevmediklerimi götürmek istemezdim. Hoşuma gitmeyen birtakım diğer canlı türlerini de götürmezdim. Seçici olurdum. Orada yepyeni, bambaşka bir ekolojik ortam oluşturmayı isterdim.

O zaman da denge bozulurdu.

* * *

İstemlerin ve beklentilerin bireyselliği aşarak toplumsallığa yansımasını incelemeye başlayınca, **"Benden Bize"** başlıklı bölüme geliyoruz.

Çoğu insan kendini bencillikten, yararlanmacılıktan, çıkarcılıktan sıyıramaz. Bu dünyada bir tek kendisinin ve yalnız başına yaşadığı gibi aptalca bir düşünüye kapılmasa bile her şeyi, özellikle dünya nimetlerini salt kendisi için var sanır. Bu nedenle istem ve beklentileri bireyseldir. Toplumsal istem ve beklentileri olanlar öteden beri hep azınlıkta kalmıştır

Nasıl insan yaşayan bir varlık ise, toplum da yaşayan bir olgudur. Bir toplumun yaşam süresi, insanın yaşam süresiyle karşılaştırılamayacak kadar uzundur. Bu nedenle de bir insanın topluma yönelik istem ve beklentilerinin gerçekleşmesi bakımından, kendisinin değil, toplumun olası yaşam süresini göz önünde tutması gerekir.

Bu bölümde "diyalektik" konusuna da özenle değindim. Örneğin şöyle bir deyişle: «Her şey karşıtıyla birlikte vardır. O karşıt zamanı gelince ya da ortam gerektirince öncekini değiştirerek yerini alır.» Alıntılar da yaptım. Örneğin, Heraklit'in bir sözü: *«Aynı dereye iki kere giremezsiniz. Çünkü her keresinde üzerinizden akan su aynı değildir.»*

Bunu izleyen bölümün başlığı da elbette **"Bizden Size"**.

Kimileri insanların birlik ve bütünlüğünü çoğunluğun buyrultusuna uymakla özdeş tutar.

Çoğunluğun buyrultusuna uyma gereğine inanıyorsak, bunu demokratik yöntemle sağlamak gerekir.

Kimileri demokrasiye pek güvenir. Oysa henüz demokrasinin sahiden ya da yeterince yerleşememiş olduğu, ancak zorlamayla yürütülebildiği toplumlarda pek sık değinilen "çoğunluğun buyrultusu" diye bir şey uygulamada pek geçerli olmayabilir. "Bu sahiden çoğunluğun ortak buyrultusu mu yoksa aslında belirli kişilerin buyrultusu olup henüz yeterince bilinçlenememiş olan topluma kabul ettirilmiş bir şey mi?" diye sormak gerekir.

Çoğunluğun buyrultusunun ise, en doğru ve en uygun sonuçları ürettiğinden kuşku duyulabilir. Bu nedenle ki, toplumun istem ve beklentileri belirlenirken, toplumu oluşturan bireylerin sayısal çoğunluğu bir "ölçü" olarak alınamaz.

Bunun için insanlar arasındaki farklılıkların insanlığın evrensel birlik ve bütünlüğü bakımından engel sayılmayacağı bir düzeye ulaşmak gerekir.

Tüm toplumları, tüm insanlığı kapsayan birliğin ve bütünlüğün barış, anlayış ve mutluluk içinde gerçekleşmesi umudu hiçbir zaman sona ermez.

* * *

İşte artık ilk açılıma geliyoruz.

Konumuz "gerçek". Kitaptaki bölüm başlığı ise **"Nasıl Bir Gerçek"**.

Gerçek, bir nesne, bir nitelik ya da bir durum olarak var olandır. İmgelere, görünüşlere, anlayışlara, uydurmalara, yakıştırmalara, yanılsamalara karşıt bir anlam içerir. Sözlüklerde yer alan tanımından daha ileri olmak üzere bir kavram olarak ele alındığında, nitelik ve özelliklerinin yalnızca somut ya da soyut olması gerektiği ayrıca tartışılabilir.

Gerçeğin bir kavram olarak iyi bilinmesi gerektiği gibi, gerçeklerin nasıl araştırılması gerektiği de iyi bilinmelidir.

Gerçekleri araştırabilmek için gerekli bireysel niteliklerden biri "iyi ile kötü", "doğru ile yanlış" gibi karşıt kavramları birbirinden ayırt edebilmektir. Bu uğraşıya girişecek olan kişi, aklını kullandığı gibi duygularına da egemen olmalıdır. Bilgi birikiminden gerektiğince yararlanmalıdır. Bunu yaparken de dağarcığında yer alan bilgilerin tümüyle somut mu, yoksa bir bütünden soyutlanmış mı olduğunu iyice inceleyip anlamalıdır.

Bilgilerini artırıp olgunlaşma doğrultusunda ilerlemek isteyen bir kişi mutlaka iyiye, doğruya ve güzele yönelmelidir. Bundan kuşku duyulamaz. Fakat gerçek her zaman "iyi" ve "güzel" olacak diye bir şey yoktur. Eğer öyle sanırsanız yanılır, umutsuzluğa düşebilir, gerçeklere uzanan yoldan kolayca sapabilirsiniz. Bu nedenle de varılmış olan gerçekleri bir ön yargıyla ya da yanlış bir kanıyla, öylesinin olamayacağını varsayıp korkarak hemen yadsımamak gerekir. Tersine, onların üstüne üstüne gitme cesaretini de gösterebilmek zorunludur.

Cemil Sena şöyle diyor: *"Asıl kör olanlar gözleri görmeyenler değildir. Gerçekleri seyretmekten korkanlardır."*

Aslında önceki bölümde "gerçek" konusundan çok "gerçeklerin araştırılması" konusunu işledim. Bu da çok eski tarihlerdeki sunularımdan biriydi ve yayımlanmıştı.

İzleyen bölümde ise yöntem üzerinde durdum. Başlık: **"Diyalektik Yöntem"**

Gerçeklerin araştırılmasında diyalektik zorunludur.

Önce iki şeyi birbirinden ayıralım. Ayıralım diyorsam da aslında ayrılamaz. Biri doğa yasası, diğeri onu öğrenmenin yöntemidir. Biz bu yasayı diyalektik yöntemle öğrenmeye, anlamaya çalışıyoruz. İstesek de istemesek de bu zorunlu, çünkü doğa diyalektiğe uygun işliyor. Bundan ötürü ikisi hem ayrıdır hem de ayrılamaz.

Bu yöntem, düşünceyi eylem ille birlikte, teoriyi pratik ile birlikte, doğruyu yanlış ile birlikte kavramayı öngörüp öneriyor. Çağlar boyunca alışılagelmiş metafizik yöntemlerden çok farklı bir tutum izliyor.

Böylece, gelenekselleşmiş olduğunu söyleyebileceğimiz felsefelere aykırı düşen bir düşünme ve inceleme tekniği oluyor. Öyle bir teknik ve öyle bir sistem ki, gerçeklerin araştırılmasında herhangi bir durum, bir oluşum ya da bir değişimin "gerçek" olarak kabul edilebilmesi ve aynı anda karşıtının yadsınması için, sadece düşünce ile yetinilmeyip bunun pratikte de kanıtlanmasını zorunlu buluyor.

* * *

Bunun ardından, yine daha önce yapmış olduğum ve yayımlanmış bir çalışmadan yararlanarak oluşturulmuş bir bölüm var. Başlığı **"Bilgiyi Bilmek"**.

Bilgi'nin tek olmayıp, türleri olduğunu bilmeliyiz:

Birincisi "görsel ve deneyimsel bilgi"dir. Bu sadece duyulara, algılara, gözlemlere ve deneyimlere dayanan bilgidir.

Örneğin bir kuru bir odun parçasını yakacak olursak, ışık ve ısı vererek duman çıkarır, değil mi?

Bu bir bilgidir. Bu tür bilgi, insanın yaşamında düşünme yeteneğini hiç kullanmasına gerek kalmaksızın, yöntemli deney ya da değerlendirme yapmasına gerek olmaksızın, kolayca, salt gözlemle, deneyince hep aynı sonucu aldığı bilgidir.

İkincisi, "bilimsel nitelikli bilgi"dir. Bu tür bilgi bu kez insanın düşünme yeteneğini kullanarak ve deneyim edinerek ya da yöntemli deney yapması sonucunda oluşur.

Örneğin bir odun parçasının yanması olayı, kimyasal ve fiziksel kuramlarla, belirli koşullara bağlanarak açıklanır. İnsan demirin niçin yanmadığını, buna karşılık odunun niçin yandığını, yanınca ne olduğunu tam anlayınca bu kez bilimsel nitelikli bilgi edinir.

Bir diğer deyişle, bilimsel nitelikli bilgi nesnel, yöntemli, genel, belirli ve kurallı ilişkileri kapsar.

Son aşamadaki ise "felsefî bilgi" olarak anılabilir. Bu da birbirinden bağımsız gibi görünen bilimsel nitelikli bilgiler arasındaki bağlantıları kurarak hepsini bir evrensel bütün içinde toplayan bilgidir. Nedenler ile sonuçların, görünüş ile kapsamın, genel ile özelin bağlantılarını açıklar.

Bundan sonra kimilerine göre kitabın en sıkıcı aşamasına geliyoruz.

Bu bağlamdaki ilk bölüm **"Sonsuzca Büyük"** başlığı altındaki makrokozmos.

Şöyle bir pasaj alabiliriz:

Öteden beri insanın kafasını kurcalayan bir soru vardır:

"Acaba evren hep böyle miydi?... Böyle mi kalacaktır?"

Evrende sürekli bir değişim olduğu saptanmıştır.

Galaksilerin spektrumları incelenince, bunların kırmızıya doğru kaymış olduğu görünmektedir.

Bu olgu, galaksilerin giderek bizden uzaklaştığını göstermektedir.

Bu uzaklaşmanın hızı galaksilerin uzaklığı ile orantılıdır.

Eğer biçimi bakımından uzay bir **"**Öklit Uzayı" ise, yani Öklit geometrisi uzayda da geçerliyse, galaksiler birbirlerinden uzaklaşıyor demektir.

Eğer gerçek öyle değil de uzay Einstein'in Görelilik Kuramı'na uygun bir "Minkowski Uzayı" ise, bu genişleme başka türlü açıklanır. Bu kez alışagelmiş olduğumuz üç eksenli ve üç boyutlu bir uzay yerine dört boyutlu eğri bir uzay gündeme gelir.

Dünyadan atılan çeşitli uzay araçlarının bazıları, birer yapay uydu olarak çeşitli bilgiler toplamakta, bazıları da öteki gezegenlere kadar uzanmaktadır. Böylece makrokozmos hakkındaki bilgimiz giderek artmaktadır.

* * *

Bu konuyu ne izler?... Mikrokozmos. Kitaptaki başlık **"Ne Kadar Küçük"**.

Burada anlattıklarımdan kısa bir bölüm şöyle:

İnsan, kesin olarak ancak gördüğüne inanır. Bu yargı, bilimsel yöntemle yapılmış olan araştırmaların sonucunda kanıtlanmış bir gerçektir. Dolayısıyla insanın çok küçük madde parçacıklarının varlığına inanması istenemez. Bunun için kanıt gerekir.

Herhangi bir nesnenin fotoğrafı çekilirken, kullanılacak olan ışığın dalga uzunluğu, resmi çekilecek olan nesneden daha küçük olmalıdır. *«Neden?»* diye sorulursa, ayrıntılı bilimsel açıklamalara yerine bunun yanıtı şöyle bir benzetmeyle verilebilir: *«Badana fırçasıyla bir minyatür resim yapılamaz.»*

Mikrokozmos ile ilgili bölümü birtakım yorumlar yaparak bitirdim. Bunlardan biri de şöyle:

Çevremizdeki olayların nitelikleri ve doğada oluşan değişiklikler çoğunlukla atomların biçimlerinden, hareketlerinden ve biçim değiştirmelerinden ileri geliyor. Bunlara uygun olarak, insan da değişiyor, düşünüyor, değerlendirmeler yapıyor, bilincini geliştiriyor.

İnsan bu özdeksel evrenin tüm öğelerini en küçüğünden en büyüğüne kadar anlayıp değerlendirmeye çalıştığı oranda doğada kendi yerini, durumunu ve önemini kavrar.

Eğer birey, böyle bir çalışmaya ve değerlendirmeye etkin bir biçimde girişmek istiyorsa, en güçlü dayanağı bilgelik ile yoğrulmuş bilim ve akıl olacaktır.

Aslına bakarsanız, bu kitapta makrokozmos ile mikrokozmosu anlatışımın asıl gerekçesi, bundan sonra gelen **"Etkileşim"** başlıklı bölüme bir temel hazırlamaktı.

Bu bölümden de şöyle bir örnek verebilirim:

Evrendeki her şey, çok çeşitli nitelikteki dalgaların sürekli olarak etkisi ve bombardımanı altındadır. Işık, ses, enerji, elektromanyetik, kozmik, radyoaktif ve daha başka türde çeşitli dalgalar vardır. Bunlar, dünyamız üzerinde gerek canlı gerekse cansız varlıklar üzerinde yer yer birbirleriyle çelişkili de olabilen etkiler oluşturur.

İnsanları, cansız varlıklar üzerindekilerden çok canlı varlıklar üzerindeki etkiler ilgilendirir; bilgi edinmeye yönelik merakını kamçılar. Böyle meraklı oluşun temel nedenlerinden biri de aslında bilgilenmek değil, korkudur.

Canlılar, çeşitli duyu organları sayesinde kendilerini bu karışıklıktan olabildiğince korur. Sinir sistemleri ile algılarını “yararlı”, “gerekli”, “gereksiz” ve “zararlı” olarak ayırırlar. Örneğin tekdüze *(monoton)* bir ses ilk kez duyulduğunda dikkati çekerse de az sonra buna alışılır; işitilmesi sürer ama artık ona kulak verilmez olur.

Tüm canlıların, algılama organlarını belirli uyarıcılara yöneltme, kendileri için gerekiyorsa dikkatlerini bunların üzerinde toplama, diğerlerini önemsiz tutup aldırmama gibi yetenekleri vardır. Ancak bu, bir canlının her dış etkene karşı belirli bir tepki göstermek üzere hazır olarak beklediği anlamına gelmez.

Bu bölümde makrokozmos ile mikrokozmos arasındaki etkileşime ilişkin birçok örnek verdim.

* * *

Hemen ardından **“Ruhsal Enerji”** başlığı altında hayli kafa karıştırıcı fakat ilginç anlatımlar içeren bir bölüm gelir. (Aslında yanlış bir anlamayı önlemek bakımından “Zihinsel Enerji” dense daha iyi olurdu.)

Ondan da bir kısa pasaj alalım:

Işık, incelenmek üzere herhangi bir nesnenin üzerine yöneltildiğinde, o nesne tarafından ya yansıtılır, ya kırılır ya da polarize edilir. Eğer ışığın tayfı bundan sonra yeniden incelenirse, yöneltilmiş olduğu nesnenin özelliklerine ilişkin bilgiler elde edilir.

Ruhsal (zihinsel) enerji alanında da benzer bir durumun varlığından söz edilmektedir.

Buna göre; insanın beyni psikonlar taşıyan dalgalar yayımlar. Bu düşünce yayımı diğer beyinler üzerine varınca oralarda birtakım izlenimler oluşturur. Bir diğer deyişle, bir beynin yayımlamakta olduğu düşünceler diğer beyinlerce algılanır. Böylece, her bir beyin ile ondan yayınlanan dalgalarla ilişkiye girmiş olanlar arasında sürekli diyaloglar kurulur.

Gerek düşünce yayımı gerekse bu yayımların algılanması, genellikle insan bilincinin dışında kalır. İnsan, zaman zaman birtakım düşünce yayımları yaptığının da aynı anda ve birbiri ardınca birçok kaynaktan yayımlanan çok değişik türde düşünceleri algılamakta olduğunun da farkına varmaz.

Birtakım beyinlerin yayımlamakta olduğu düşüncelerin algılanması ile bu düşüncelerin anlaşılması, hatta böyle bir yayımın duyumsanması bile bambaşka şeylerdir.

Tüm bunlardan sonra **“Sus!”** başlığı altında olmak üzere “ezoterik” diyebileceğimiz bir anlatıma geçtim.

Bu bölümden birkaç tümce kapsamını aşağı yukarı açıklar:

Konuşmanın ortamını iyi bilmeli ve anlamalı. Her ortamda her şeyi paldır küldür söylememeli.

İnsan bildikleriyle böbürlenmemeli. Daha çok bilgi edinmek için susup dinlemeli.

Başkalarından bir şey öğrenmek ve dik kafalı olmamakla hiçbir akıllı adamın onuru azalmaz.

Bildiğini bütünleyen, bilmediğini başka birinden öğrenen kişi, yanlış ve noksan olan bilgilerinin üzerinde bağnazlıkla diretmeyen kişi, daha çok onur ve saygınlık kazanır.

Susmasını bilen ve gerektiğinde susan insan erdemli insandır.

Ancak susmakta aşırılığa kaçmak da alçak gönüllülük olmaktan çıkar ve korkaklığa dönüşür. Korkaklık ise bencilliğin bir başka açıdan görüntüsüdür.

* * *

Siz hiç bir alegorinin bir başka alegori ile anlatıldığını gördünüz mü?

Ben görmedim ama bu kitapta onu yapmaya çalıştım. **"Sırra Kadem"** başlıklı bölümde böyle bir anlatım var. Özeti şu pasajda:

Rahmi hayli zamandan beri ortalıkta yoktu. Sanki sırra kadem basmıştı.

Peki niçin böyle apansız, hiç kimseye hiçbir şey söylemeden çekip gitmişti acaba?

Bunu Rahmi ile birlikte Süleyman Türe'nin aynı şirketinde çalışan Cafer'den öğrendik.

«Bizde çalışan üç genç dostu vardı. Bildiğim kadarıyla bu üç genç mühendis iş birliği edip büyük bir yolsuzluk yapmış. Üstelik bunu ya Rahmi'nin üstüne yıkmışlar ya da öyle bir durum doğmuş. Rahmi de bu yüzden her şeyi terk ederek çekip gitti» dedi.

Abdürrahim «Zaten ben onlardan hiç hoşlanmamıştım.» diye söylendi.

Rahmi'nin izini bulabilmek amacıyla, daha önce tanışmış olduğumuz İbrahim, Ömer ve Sıtkı'yı aradık ama bulamadık.

Sonradan bir gün Cafer, her nasıl başardıysa, bizim genç mühendisleri nerede bulacağını öğrenmiş. Oraya gitmiş. Aralarında tartışma çıkmış. Bıçaklar çekilmiş. Cafer yaralanmış ama yanında ruhsatlı tabancası varmış. Çekip İbrahim'i vurmuş. Diğerleri savuşup kaçmış. Cafer tutuklanmış; bir süre hapiste yatmış. Davası görülürken "nefsi müdafaa" gerekçesiyle ve kefaletle salıverilmiş.

Ya Rahmi?... Onu hiç bulamadık.

Kitapta birbirini izleyen bu son iki bölüm de aslında okuyucuyu bunlardan sonra gelen bir diğer bölüme hazırlamak amacını taşıyor.

Nitekim bundan sonra **"İçrek"** başlığı altında olmak üzere paldır küldür "ezoterizm" konusuna girdim.

Bu bölümde ezoterizmi baştan sona anlattığımı sanmayın. Buna olanak yok. Bunun için başlı başına bir kitap yazmak gerek. Zaten buna da kısaca değindim. Ancak, bu konuyu hiç bilmeyen ya da az bilen bir okuyucu için de önemli ipuçları verdim.

«Tarih boyunca birçok kuruluş ve ekol niçin herkese açık kalmamış da içrekliği benimseyerek uygulamış?» diye kendi kendime sorduğum sorunun yanıtını bulmaya çalıştım. Üstelik bu kuruluş ve ekollerin arasında amaçları belli bir topluluğu kapsar olmaktan çok öte, topluma hatta tüm insanlığa yönelik amaçlar beslemiş olanlar da vardı. Hiç olmazsa bunların çalışmalarını içrek bir ortamda yürütmeleri amaçlarıyla çelişmiyor muydu?... Toplumun ve insanlığın yararına olan bir bilgi, içrek nitelikli bir topluluğun kendi içinde saklı tutulunca evrimsel gelişim gecikmeye uğramaz mıydı?

Herhangi bir kuruluş ya da topluluğun çalışma sistemi bakımından içrek olmayı yeğleyişinin amacından ileri gelmediğini saptadım.

İçreklik, ilgili kuruluşun amacından değil, öğretiminin ya da sağlamaya çalıştığı bilginin özelliğinden ileri gelmektedir. Bu öğretim ya da bilgiyi "genel" ya da herkese açık olmaktan çıkarıp "özel" ya da belirli kişilere özgü olma durumuna sokan ise toplumun ya da ortamın niteliğidir.

Tarih, bilimsel ve akıl verilerine dayanan bilginin, ortam elverişli olmadığı sürece saklı tutulması gerektiğini gösteriyor.

Hatta bu kadarının bile yetersiz kaldığı görülüyor. Böyle bir konuda çalışmakta olan kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini de örtülü tutulmaya zorluyor.

* * *

Belki bu da tersine oldu ama ezoterizmden sonra da **"Nasıl Bir İnanç"** başlığı altında dinleri incelemeye, yorumlamaya, eleştirmeye giriştim.

Burada genel olarak dinler ile bilim arasındaki çatışmayı özellikle inceleme gereğini duydum.

Doğanın bilgisini ararken insana yol gösteren bilim, ölüm gerçeği karşısında güçsüzdür. Buna ne bir çare bulabilmekte ne de insan için doyurucu olabilecek bir açıklama getirebilmektedir. Buna karşılık dinlerin büyük çoğunluğu, varlığın en azından bir bölümünün ölümden sonra da yaşayacağını ileri sürerek insanın kaygılarını gidermektedir.

Bilim insana her canlının doğacağını, yaşayacağını ve sonra öleceğini söylemektedir. Ölümden sonra farklı bir ortamda ya da bir başka anlamda bile olsa yaşamın süreceğini ya kökünden yadsımakta ya da bu konuda hiçbir şey söylememektedir. Bu bakımdan da insanı tek avutan, insana tek umut veren dindir.

İnsanın böyle bir umuda bel bağlamaya gereksinmesi vardır.

Bilimde bunu bulamayan insan, ona son bir fırsat daha verir ve doğaya ilişkin tüm bilgileri topluca ister. Bilim bu bakımdan da insanı oyalar; her şeyi açıklayamaz.

Dolayısıyla insan bilimi bir yana bırakıp dine sarılır. Çünkü dinde bilimde bulamadıklarını bulur.

Acaba bu insana yeter mi?

* * *

Kitabın akışı böyle gidince, elbette **"Bir İnsanlık Ülküsü"** ya da buna benzer bir başlık altında bir bölüm de olacaktı. Nitekim bu aşamada ona geldik.

Bu bölümde anlatmış olduklarımı şöyle bir pasaj seçerek örnekleyebilirim:

Tüm toplumların ve tüm insanların barış, gönenç, güven ve mutluluk içinde yaşayıp, aralarında kurdukları güçlü dayanışma ile hep birlikte evrim doğrultusunda ilerlemeleri, günümüzün dileği değildir.

Bu, yüzyıllardan beri süregelen yüce bir insanlık ülküsüdür.

Bu amaçla, tarih boyunca dünyanın her yerinde gereksinme duyulmuş ve günümüzde de duyulan elverişli toplumsal ortamın sağlanması, karşılıklı güven ve anlayışın gerçekleştirilmesi için uğraşmak, bu uğurda çaba harcamak her insansever *(hümanist)* kişinin ödevidir.

Bu bir insanlık borcudur.

Bu ödevin, bu borcun, insana baskı ve zorlama ile kabul ettirilmesine girişilirse, çekilmez. Fakat içten gelen bir istem ve bilinçle sahiplenildiğinde, yaşam boyu sürecek zevkli bir görev olur.

Bunun için, insanlar ve toplumlar arasında günümüzde bile görülmekte olan ırk, soy, din, dil, ulusallık, gelenek ve yaşam biçimi, töre, kültür, ekonomik düzey, hatta cinsiyet farklılıkları nedeniyle ayırım güdülmesine son verilip, insanlığın tinsel birliği kurulmalıdır.

Bunun için insanlar, her ne bakımdan olursa olsun birbirine eşit sayılmalı, hukukun ve sosyal adaletin üstünlüğü benimsenip sağlanarak korunmalıdır.

Bunun için, bilgisizliğe, dogmaların her türüne, bağnazlığa, kör inançlara, olumsuz tutkulara, erdemsizliklere, insanları ve toplumları karşıtlaştırarak birbirlerine düşürüp düşman eden etkenlere karşı çıkılmalıdır.

Bunun için, gerçeklerin araştırılmasında bilimsel yöntemin uygulanması, akıl verilerine güvenilmesi yaygınlaştırılmalıdır. Hoşgörü, tolerans, karşılıklı sevgi ve saygı temel ilke edinilmelidir.

Bunun için, tüm insanların her bakımdan özgür oldukları da benimsenmeli, korunmalı ve savunulmalıdır. Ancak bunun için herkes özgürlüğün sınırsız olmadığı bilincini de edinmelidir. Her toplumda tüm insanların insanca erdemlerle bezenmesi sağlanmalıdır.

Tüm bunlar sadece istenerek yapılıp gerçekleştirilebilecek şeyler değildir.

Bunların yapılıp gerçekleştirilmesi için toplumlarda sadece devlete, yönetime bel bağlama alışkanlığı terk edilmelidir.

Devlet, sorumlu olduğu toplum için üzerine düşen yönetsel görevleri yerine getirirken, toplumun ve onu oluşturan bireylerin gelişimini halkın kendi içinden çıkacak ve hiçbir siyasal eğilimi olmayan kurumlar, sivil toplum örgütleri üstlenmelidir.

Bu amaçla, en küçük toplum olan aileden en büyük toplum olan ulusa kadar insanlara önderlik ve kılavuzluk yapabilecek, yalnızca yeterince olgunlaşmış kimseleri değil, bilgi ve insancı erdemleri gelişmeye elverişli kişileri sinesinde toplayan, onların kendi kendilerini daha da eğiterek güçlerini birleştirmelerini, böylece çevrelerine ve insanlığa yararlı olmalarını sağlayan sosyal kurumların durmak dinlenmek bilmeksizin çalışmalarına gereksinme vardır.

“İnsanlık Ülküsü” korusuyla bağlantılı anlatımlarım çok uzun sürdü. Üstelik belki kimileri beğenir ve olumlu eleştirilerini getirir diye düşünmüştüm ama sanırım kimilerine göre bu kitabın en ağır, en sıkıcı bölümü oldu.

* * *

İşi biraz pratiğe dökmek amacıyla **“Ne Yapmalı?”** başlığı altında bir bölüm daha ekledim. Bunda da bir kurumsal yapılanmadan söz ettim.

Bu bölümden de şöyle bir pasaj alalım:

«Dünyada böyle bir ülküyü benimsemiş, bunun özlemini çeken çok insan vardır ama acaba bunun gerçekleşebilmesi için çalışan bir kurum var mıdır?» diye düşündüm.

Kim bilir, belki vardır. Belki geçmişte vardı da günümüze gelemedi.

Buna karşın, ben böyle bir kurumun var olamayışını bir türlü içime sindiremedim. Günümüzdeki birçok kurum, dernek, sivil toplum örgütü gibi kuruluşların amaç ve ilkelerini gözden geçirdiğim zaman, ortaya koyduğum "insanlık ülküsü"nün tanımı ve gerekleriyle tam olarak uyuşmadıklarını gördüm.

«Acaba günümüzde bu kurum bir "gizli örgüt" niteliği taşıyor da onun için mi izini bulamıyorum?» diye düşündüm.

Kendi kendime, *«Hayır!... Gizli olamaz. Çünkü gizlilik böyle bir kurumun amaç ve ilkelerine ters düşer.»* diyerek yanıt verdim.

Yüzyıllar önce Orta Asya'da yaşamış Oğuz Türklerinin bir geleneğini anımsadım. Çocuk adsız doğardı. Büyüdüğü zaman topluma yararlı bir iş yapması, bir yapıt kazandırması, bir kahramanlık örneği göstermesi, dolayısıyla bir "ad" kazanması gerekirdi. Ancak bundan sonra **"adam"** olmuş sayılırdı.

Bir insanlık ülküsünün gerçekleşmesini amaç edinmiş olan bu kurumun adı gelişigüzel konamazdı. Bu, içrek nitelikli bir kurum olduğuna göre üyeleri de sıradan kişiler değil, içrekliğin kaçınılmaz bir gereği olmak üzere seçilerek alınan kişilerdi. Sonra kurumun kendine özgü öğretimini izliyor, olgunlaşma yolunu tutuyor ve yetkinleşmeye doğru ilerlemeye çalışıyorlardı.

Bir diğer deyişle kurumdaki bireysel ereklerine **"adam olmak"** denebilirdi. Henüz tam anlamıyla adam olmuş sayılmasalar bile kurumun üyeliğinin bir sıfatı olmak üzere her birinin "adam" olarak anılması yerinde olurdu. Yapacakları çalışmalarla, daha kuruma girer girmez kendilerine verilen bu sıfata yaraşır olmak için uğraşmaya isteklilikleri sağlanırdı.

Bilim, daha henüz insan soyunun nasıl başladığını tam olarak keşfedemedi. Bu konuda birçok varsayım, birçok kuram var ama bunlardan hiçbiri bilimsel yöntemle kanıtlanamadı. Bu bağlamda günümüze dek dinler hep bilime baskın çıktı. Bilim kanıtları olan gerçekleri arayıp dururken, dinler bu sorunu bir "dogma" ile çözümleyiverdi. Buna göre tüm insan soyu Âdem ile başlar. Demek ki Âdem insanlık tarihindeki **ilk adam** sayılır.

Bir insanlık ülküsünün peşinde koşan bu tasarımsal kurumda yetişmiş, olgunlaşmayı aşarak yetkinleşmiş kişi ise **son adam** olmalıydı. Bu "son adam" ortaya çıkana dek kurumun üyesi olan tüm adamlar, bu doğrultuda yetişmeye çalışmalarını salt kendi başlarına yürütecek değildi. Aralarında sağlam bir dostluk, güçlü bir dayanışma, birlik ve bütünlük oluşturmalıydılar.

Bu düşünü bombardımanının sonunda tasarımsal kurumun adı belirlenmiş oldu: **"Adamlar Birliği"**.

* * *

Adamlardan ve Adamlar Birliği adlı bir varsayımsal kurumdan söz ettim ya... Buna bir de tarihçe yaratmak istedim.

Ancak işi tarihçeyle bırakmayıp, biraz da gelecekte ne olabileceği üzerine bir tasarım yaptım. Bu nedenle de bu bölümün adını **"Dünden Yarına"** koydum.

Dün, bir insanlık ülküsünü amaç edinerek çalışmak üzere ilk kez örgütlenen adamlar şöyle düşünüyordu:

“Dinsel inanç, türü ve kapsamı ne olursa olsun, bireye huzur ve mutluluk getirebilir. Bireyi dinsel inançlarından soğutmak ya da bunlardan tümüyle uzaklaştırmaya çalışmak hiçbir işe yaramaz. Aksine, birey belirli bir inanç sahibi olduğu ölçüde sağlam bir karakter edinebilir.”

Adamların bu bağlamdaki görüşleri şöyle sürüyordu:

“İnsanların birleştirilmelerine bakılmalı, aralarındaki dostluk ilişkileri güçlendirilmelidir. Oysa dinler, farklı inançları olan toplumları birbirlerinden uzaklaştırmakta hatta birbirleriyle çatışmalarına neden olmaktadır. Bu ise, hümanizmin gelişimini engellediği gibi, insanın evrimini sağlayacak olan bilimsel ilerlemeyi de kösteklemektedir.”

Adamlar, görüşlerini açıklarken simgeler *(semboller)* kullanarak görüşlerini şöyle bir anlatımla dile getiriyorlardı:

“Nasıl çağlar boyunca insanların barınması için binalar, öncelikle dinsel gereksinmeler için mabetler inşa edilmiş, böylece insanların nesnel birliğinin sağlanabilmesine katkıda bulunulmuşsa, şimdi de farklı inançları olan kimselerin bir arada ve bir çatı altında ortak amaçlar doğrultusunda birleşmelerinin sağlanmasına, aralarında tinsel birlik oluşmasına katkıda bulunulmalıdır. Tinsel birliği oluşturmak üzere bir araya gelenlerin toplandığı yer, herhangi bir din ya da inancın değil, insanlığın mabedi olur.”

Adamların günümüzde benimsediği sosyal ilkeleri gözden geçiren gençlik, bu bakımdan uygulamada hemen hiçbir şey yapılmadığını belirtiyor. Bunların hemen hepsinin lâfta kaldığına dikkat çekip, sadece yapılması olanaklı şeylerin ilke edinilmesini, olanaksız şeylerle uğraşıp boşuna zaman ve emek yitirilmemesini öneriyor. Yarının sahibi olacak günümüzün gençliği, içrek *(ezoterik)* bir dizgeden hoşlanmıyor. Bu, belki henüz bilmediği, belki iyice anlamadığı, belki önemini ve değerini henüz kavramadığı, belki bu işin içine yeterince girmediği hatta şimdilik girmek istemediği için böyle olabilir.

Nedeni her ne olursa olsun bu olgu, gelecekteki adamların düşünsel yapısının öğelerinin çok daha belirgin olması gerektiğini gösteriyor.

İçrek yapılanma ve çalışma tarzının kaçınılmaz öğeleri olan simgeler, özdeyişler, alegorik anlatımlar hatta içerdiği öğretimin tümü, önemini yitirecek ve bunların yerini bir doktrinel yaklaşım alacak gibi görünüyor.

Bir insanlık ülküsü olarak ortaya konan *“tüm insanların barış ve mutluluk içinde yaşayacakları bir dünya”* gençliğe pek çekici gelmiyor. Gençlik, başka arayışların peşinde… Herhangi bir ülkünün peşinde koşan bir kurumun varlığını koruyabilmesini “gerçekçi” olmasına bağlıyor. Bir insanlık ülküsünü de bir “boş imge” ya da bir “kurgu”, en azından bir “tatlı düş” olarak görüyor.

Demek oluyor ki, gençlik yarın adam olduğunda bugünün adamlarının öngördüğü amaçları yeni baştan gözden geçirip değiştirecektir. Bu da köklü değişimler gerektirir.

* * *

Böylece bugünkü çalışmamızın sonuna yaklaşırken kitabın adını almış olduğu bölüme geldik: **“Adam Olmak”**.

Bu bölümde ortaya atmış olduğum ilginç kavramlar var.. Bunların arasında özellikle “aydın insan”, “çağcıl insan”, bu ikisinin birleşimi, bir de bunların üstüne “adam gibi adam” kavramları pek önemli.

Kuşkusuz sonuncusu ünlü romancılarımızdan Cevat Şakir Kabaağaç'tan aşırılma ya da ödünç alınma. Bunu kitapta da açıkça belirttim.

Bu tanımlara kısaca biz göz atalım.

Çağcıl insan, kendini eskimiş, geçerliliğini yitirmiş, çağ dışı kalmış bir yaşam ve anlayış tarzına tutsak etmeyen insandır.

Aydın insan, yaşamı boyunca edinmiş olduğu bilgileri birleştiren, yanılgılarını ve noksanlıklarını giderme çabası içinde olan insandır.

Çağcıl ve aydın insan bildiklerini gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta güncel yaşama aktarıp bir yarar sağlamak üzere uygulamaya koyar.

Adam gibi adam ise bunu tüm insanların ve tüm toplumların ortak barış ve mutluluğu uğruna yapar.

Toplumumuzda çağcıl insan çoktur.

Aydın insan da çoktur.

Hem çağcıl hem aydın olan insan azdır.

Adam gibi adam ise pek azdır.

* * *

Kreşendo!... Bu kitabın **"Barış"** başlığı altındaki son bölümü.

Bu bölümde neler anlattığımı burada açıklarsam, tıpkı sürükleyici bir film ya da romanın sonunu söylemiş olmak gibi, okumamış olanlara haksızlık ederim.

Ancak şunu söylemekte sakınca yok.

Dostlarımdan biri bana yazılarımda Türkçeyi çok güzel kullandığımı söylemiş, bunu nasıl edindiğimi sormuştu.

Kendimi yokladım... Bu oluşumda ortaokuldaki Türkçe öğretmenimin önemli payının olduğunu anladım.

Ona borçluydum.

Aradan 25 yıl geçmişti.

Onu aramaya karar verdim.

Sonunda buldum.

Ona daha henüz adam olamadığımı, ama bunun için çalışmayı sürdürdüğümü söyledim.

Borcumu ödedim.

* * *

İşte bu kitap aşağı yukarı burada biter.

Kitap biter ama "adam gibi adam" olmak için çalışmayı sürdürmek bitmez.